

Богоделов Олексій Георгійович,
аспірант кафедри цивільного процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ ПРО ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ

На сучасному етапі розвитку світової спільноти проблема захисту прав і свобод людини є однією із найактуальніших. У цьому напрямку прийнято низку міжнародних нормативно-правових актів, котрі визначають людину найвищою цінністю суспільства, а належне забезпечення її прав і свобод – головним обов'язком кожної демократичної держави.

Конституція України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпеку найвищою соціальною цінністю, права і свободи людини та їх гарантії – визначальними в діяльності держави.

Закріплення за державою обов'язку забезпечення прав і свобод людини дає можливість, у випадку порушення останніх, звернутися до суду з метою їх захисту та відновлення, а також за компенсацією шкоди, завданої таким правопорушенням.

Відповідно до ст. 56 Конституції України кожен має право на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

На сьогодні зі вступом в дію Цивільного кодексу України вирішення питань, пов'язаних із відшкодуванням заподіяної шкоди, перейшло на новий етап правового регулювання. Однак і зараз перед громадянином, який потрапив у життєву ситуацію, в якій він є постраждалим, чи навпаки заподіювачем шкоди, постає багато питань правового характеру.

У цілому розвиток законодавства в Україні здійснювався у напрямі посилення захищеності прав і свобод громадян від будь-яких протиправних діянь, у тому числі незаконних дій (актів) правоохоронних органів та суду.

Якщо цивільне законодавство УСРР 20-х рр. (ст. 407 ЦК) фактично не забезпечувало можливості відшкодування шкоди, завданої незаконними актами органів поперед розслідування, прокуратури і суду, то, реформоване на початку 60-х рр., воно встановлювало загальне правило, за яким шкода, заподіяна неправомірними діями посад, осіб органів дізнання, поперед, слідства, прокуратури і суду, підлягала відшкодуванню відповідними державними органами у випадках і межах, спеціально передбачених законом (ст. 443 Цивільного кодексу України).

За новою редакцією Цивільного кодексу України у 1985 році відшкодуванню підлягала лише шкода, завдана незаконним засудженням, арештом, притягненням до кримінальної відповідальності, накладенням адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт. Шкода ж, заподіяна іншими незаконними діями органів дізнання, слідства, прокуратури і суду, підлягала відшкодуванню на загальних підставах деліктної відповідальності або не підлягала відшкодуванню зовсім.

Забезпечення права на відшкодування шкоди, заподіяної неправомірними діями посадових осіб державних органів, відображає загальну тенденцію посилення захисту прав приватної особи, яка має місце у останні десятиліття. Вона зумовлена тим, що невиконання державою обов'язків перед громадянами тягне кризу довіри до влади і намагання громадян задовольнити свої інтереси не правовими засобами. У цих умовах необхідним є забезпечення послідовної державно правової політики при вирішенні питання про відповідальність влади та її представників.

Слід зазначити, що історія розвитку законодавства про відповідальність держави за акти органів влади свідчить про те, що спочатку рішення відрізнялись крайньою помірністю [1, С. 8-10]. Однак з часом була визнана необхідність державної винагороди тих, хто невинно постраждав внаслідок управлінських, судових помилок тощо. Ідеї західноєвропейських вчених про державну винагороду жертвам судових помилок та неналежного управління знайшли своїх прихильників і у Російській імперії. У другій половині XIX – на початку XX ст. їх розвивали Фойницький І.Я., Розша Н.В., Хрульов С.В.,

Люблінський П.І., Ширяєв В.Н. та ін. Проте російське законодавство того часу так і не змогло повною мірою врахувати прогресивні правові рішення західних країн, спрямовані на захист жертв помилок правосуддя та неналежного управління.

В СРСР тривалий час взагалі не передбачалося право громадян на подання позовів до держави, оскільки вважалося, що при соціалізмі неможливе порушення прав людини народною владою. Щоб уникнути відповідальності держави за неправомірні дії посадових осіб, створювалися законодавчі конструкції, за якими не держава, а відповідні органи безпосередньо вступали як суб'єкти правовідносин з громадянами. У 1962 році вперше в практиці законодавства в СРСР було закріплено положення про відповідальність державних установ (але не держави) за шкоду, заподіяну громадянам неправомірними діями посадових осіб органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду у випадках і в межах, передбачених спеціальним законом [2, С.607]. Проте дана норма в цивільному законодавстві залишалася декларацією до прийняття Указу Президії Верховної Ради СРСР від 18 травня 1981 року «Про відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями державних та громадських організацій, а також посадових осіб при виконанні ними службових обов'язків і затвердженого ним». Положення про порядок відшкодування шкоди, заподіяної громадянину незаконними діями органів дізнання, попереднього слідства, прокуратури і суду.

В цих нормативних актах держава вперше взяла на себе відповідальність за незаконні дії посадових осіб в сфері правосуддя. Із здобуттям незалежності Україна почала розбудову демократичної правової держави, формування громадянського суспільства, у центрі уваги якого людина, захист її законних інтересів та задоволення потреб: всебічне забезпечення в Конституції України. Конституція України 28 червня 1996 року вперше в історії українського конституціоналізму закріпила право громадян на відшкодування за рахунок держави чи органів місцевого самоврядування матеріальної та моральної шкоди, заподіяної незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів

державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень [3, ст.56].

Це є дуже важливим, оскільки норми Конституції є нормами прямої дії, що дає можливість у разі порушення прав і свобод людини звернутися до суду для їх захисту та відновлення, відшкодування завданої майнової та моральної шкоди.

Список використаної літератури:

1. Є.О. Харитонов Перше спеціальне дослідження у галузі цивільної деліктології у митній справі // Митна справа. - №69. – 2010. – С. 8-10.
2. Цивільне право України .Книга друга/ Під ред.О.В.Дзери ,Н.С.Кузнецової .—К.Юрінком Інтер.2001.С.607
3. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
4. Стефанчук Р.О Цивільне право України: Навчальний посібник. – Київ: Прецедент. – 2005. – С. 468

Васильків Валентина Ігорівна,

аспірантка кафедри цивільного процесу

Національного університету «Одеська юридична академія»

ВІДМОВА ВІД АНОНІМНОСТІ ЯК УМОВА ЕФЕКТИВНОГО ЗАХИСТУ ПРАВА НА ПОВАГУ ДО ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Повсякденне використання Інтернету як простору для пошуку, обміну інформацією дозволяє спостерігати за реалізацією особами права на свободу думки, слова. Проте, аналіз Державного реєстру судових рішень дає підстави дійти висновку про недотримання законодавчих норм щодо достовірності розміщеної інформації та про поширення інформації, що порочить честь та гідність фізичної особи. Не вдаючись до причин зловживання особами можливістю вільного висловлювання в мережі Інтернет та можливістю його здійснення анонімно, варто зазначити про складність визначення належних сторін у справах про поширення недостовірної інформації.

Ознаками спростовуваної інформації в тому числі є її адресність, яка найчастіше стосується конкретного позивача. Звісно, у зв'язку зі стрімким поглибленням людини у цифровий світ, не лише стиранням меж реального та віртуального, у зв'язку з впровадження штучного інтелекту в різні сфери життя,